

СЕКЦІЯ 6

АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ У СФЕРІ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ

ДЕРЖАВНО-УПРАВЛІНСЬКИЙ АСПЕКТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ
З АВТОМАТИЗАЦІЇ ТА КОМП'ЮТЕРНО-ІНТЕГРОВАНИХ ТЕХНОЛОГІЙMANAGEMENT-STATE ASPECT OF TRAINING SPECIALISTS
IN AUTOMATION AND COMPUTER-INTEGRATED TECHNOLOGIES

У статті висвітлено державно-управлінський аспект професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій; обґрунтовано необхідність пошуку нових підходів до вирішення проблеми вдосконалення механізмів державного управління освітніми підготовкою фахівців у сучасних умовах. Акцентовується на функції контролю держави за забезпеченням інформаційно-комунікаційного освітнього середовища закладу вищої освіти згідно з управлінськими рішеннями органів державної влади в контексті відповідності національної системи освіти світовим освітнім стандартам. Підкреслюється, що державні структури з кожним роком наближаються до застосування ІКТ в управлінні. В умовах глобальних трансформацій, потужний розвиток інформатизації зумовлює необхідність широкого використання інформаційних технологій у сфері освіти, передусім вищої. Зазначено, що використання сучасного прикладного програмного забезпечення в умовах розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій в освітньому процесі університетів надає можливість значно підвищити якість підготовки майбутніх фахівців з інформаційно-телекомунікаційних технологій. В Україні передбачено забезпечення розвитку освіти в країні на основі нових прогресивних концепцій, запровадження в освітній процес новітніх інформаційних технологій та науково-методичних інновацій. Вказується на те, що в системі освіти основними напрямками застосування в освітньому процесі комп'ютерних технологій є: освоєння інформаційних технологій з орієнтацією на подальше застосування в професійній діяльності; використання автоматизованих систем і комплексів, експертних систем і систем підтримки прийняття рішень; використання інформаційних технологій як дидактичного засобу для моделювання різних об'єктів і процесів тощо. Наголошується на тому, що інформатизація професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій передбачає розроблення та застосування навчального забезпечення на основі інформаційних технологій із залученням технічних пристроїв, програмного забезпечення (зокрема, навчальних експертних систем, спрямованих на вироблення рекомендацій для прийняття управлінських чи проектних рішень; розв'язання задач математичного моделювання в певній галузі; підвищення якості професійної підготовки та контролю знань тощо). Підкреслюється, що держава повинна забезпечувати моніторинг якості вищої освіти, в тому числі професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій.

Ключові слова: автоматизація, держава, інформатизація, комп'ютерно-інтегровані

технології, професійна підготовка, управління, фахівці, якість освіти.

The article highlights the public administration aspect of professional training of future specialists in automation and computer-integrated technologies; the necessity of search of new approaches to the decision of a problem of improvement of mechanisms of the state management of educational preparation of experts in modern conditions is proved. Emphasis is placed on the functions of state control over the provision of information and communication educational environment of higher education institutions in accordance with the management decisions of public authorities in the context of compliance of the national education system with world educational standards. It is emphasized that government agencies are getting closer to the use of ICT in management every year. In the context of global transformations, the powerful development of informatization necessitates the widespread use of information technology in education, especially higher education. It is noted that the use of modern application software in the development of information and telecommunications technologies in the educational process of universities provides an opportunity to significantly improve the quality of training of future specialists in information and telecommunications technologies. In Ukraine, it is planned to ensure the development of education in the country on the basis of new progressive concepts, introduction of the latest information technologies and scientific and methodological innovations into the educational process. It is pointed out that in the education system the main areas of application of computer technology in the educational process are: the development of information technology with a focus on further use in professional activities; use of automated systems and complexes, expert systems and decision support systems; use of information technologies as a didactic tool for modeling various objects and processes, etc. It is emphasized that the informatization of professional training of future specialists in automation and computer-integrated technologies involves the development and application of educational software based on information technology involving technical devices, software (including training expert systems aimed at making recommendations for adoption management or design decisions; solving problems of mathematical modeling in a particular field; improving the quality of training and knowledge control, etc.). It is emphasized that the state should monitor the quality of higher education, including the training of future specialists in automation and computer-integrated technologies.

Key words: automation, state, informatization, computer-integrated technologies, professional training, management, specialists, quality of education.

УДК 351.746.1
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-5240-2020.19.19>

Покатаєв П.С.,
д. наук з держ. упр., професор,
Класичний приватний університет

Батарєєв В.В.,
к. техн. наук
доцент кафедри електроприводу
електричної інженерії та автоматизації
Державний університет економіки
і технологій

Постановка проблеми. У сучасних умовах модернізації всіх галузей, зокрема державного управління, актуалізується потреба оновлення підходів до інноваційного розвитку країни, що неможливо здійснити без участі процесу інтеграції комп'ютерних систем та мереж. Це вимагає пошуку нових шляхів державної освітньої політики щодо впровадження нових освітніх технологій у професійну підготовку фахівців з урахуванням специфіки трансформації управлінських механізмів в умовах інформаційного суспільства, зумовленої потужним розвитком інформаційно-комунікаційних технологій, потужним каталізатором чого виступає необхідність моніторингу якості вищої освіти, потреба в підвищенні рівня державних інвестицій в освітню сферу тощо. З огляду на це актуалізується проблема державного управління підготовкою фахівців зі спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології».

Як відомо, державними органами управління підготовкою фахівців в Україні є: Міністерство освіти і науки України, Державна акредитаційна комісія, Вища атестаційна комісія України. Однією з важливих функцій державного управління професійною освітою в умовах глобалізації, євроінтеграції та інформатизації постає контроль за забезпеченням інформаційно-комунікаційного освітнього середовища закладу вищої освіти, що, безперечно, потребує розробки виважених стратегій, адекватних управлінських рішень органів державної влади в контексті відповідності національної системи освіти світовим освітнім стандартам, оскільки державне управління освітою розвивається згідно зі світовим цивілізаційним розвитком, ключову роль серед яких відіграють глобалізація, інформаційне суспільство.

Глобалізація відображається в перспективах вищої школи, «в необхідності підготовки фахівців до професійної діяльності у глобальному світі, до управління глобальними процесами. Інтернаціоналізація змінює вимір освіти, а глобалізація змінює світ, в якому розвивається інтернаціоналізація» [16, с. 3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Державно-управлінським аспектам підготовки фахівців присвячено наукові розвідки вітчизняних дослідників (С. Крисюка, В. Лугового, Т. Лукіної, Ю. Молчанової, Н. Обушної, Н. Протасової) та зарубіжних учених (П. Андрес, З. Бауман, Б. Чарлтон, А. Гіденс, Дж. Кнайт, В. Кньобл, А. Мартініеллі та ін.). Питання професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій розглядали

В. Биков, А. Гафіяк, М. Жалдак, М. Лещенко, А. Мірошніченко та ін.

Мета статті – висвітлити державно-управлінський аспект професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій; обґрунтувати необхідність пошуку нових підходів до вирішення проблеми вдосконалення механізмів державного управління освітніми підготовкою фахівців у сучасних умовах.

Виклад основного матеріалу. Державне управління освітою забезпечує планомірно впливає на освітню галузь, спираючись і ґрунтуючись на нормативно-правових актах. Гармонійно пов'язана з управлінням система освіти змінюється разом зі змінами управлінських принципів, механізмів, підходів тощо, адже «зміна підходів до державного управління освітою є передумовою ефективного реформування національної системи освіти» [12, с. 3].

Державно-управлінський аспект у вищій освіті – це особливий вид діяльності й політики держави, спрямований на освітню систему, з метою забезпечення її розвитку згідно з умовами та обставинами, що постійно змінюються. «Сутність управління освітою – цілеспрямована діяльність щодо створення соціально-прогностичних, організаційних, правових, кадрових, педагогічних, матеріально-фінансових та інших умов, необхідних для оптимального функціонування й розвитку галузі, реалізації її мети, здійснення переходу в якісно новий стан. Управління в освіті розглядається як підсистема соціального управління» [12, с. 9].

У стратегії державної кадрової політики на 2012–2020 рр. підкреслюється, що реалізація державної кадрової політики має бути спрямована на досягнення в соціальному аспекті високого рівня розвитку людського потенціалу держави, задоволення очікувань населення щодо професійної самореалізації, гідної оплати праці [11].

У цьому контексті підкреслимо, що «особливість державного управління освітою полягає в тому, що воно: по-перше, має владний характер, поширюється на всю систему освіти, реалізується ієрархічно побудованим апаратом, наділеним певними повноваженнями за допомогою численних управлінських впливів, характер і типологія яких визначається специфікою об'єктів; по-друге, є процесом реалізації державної влади, її зовнішнім матеріалізованим вираженням» [4, с. 54].

Як зазначено в «Національній доктрині розвитку освіти в Україні», освіта має стати стратегічним ресурсом поліпшення добробуту людей, забезпечення національних інтересів,

зміцнення авторитету і конкурентоспроможності держави на міжнародній арені [6].

Наразі, в умовах глобальних трансформацій, потужний розвиток інформатизації зумовлює необхідність широкого використання інформаційних технологій у сфері освіти, передусім вищої.

Державні структури з кожним роком наближаються до застосування ІКТ в управлінні. Це – вимога часу, яку неможливо обійти [13]. В результаті поширення процесів глобалізації відбувається посилення конкуренції на економічному ринку щодо ідей, новітніх технологій тощо. «Активними учасниками цього процесу є держава, в особі компетентних органів, вищі навчальні заклади, які виборюють право на підготовку фахівців (бакалаврів, магістрів) із певного напрямку знань» [8, с. 16].

Не викликає сумніву той факт, що «розвиток інформаційного суспільства, слід зазначити, що цей процес заснований на постійному збільшенні обсягу інформації і знань, інтелектуальних інформаційних технологій, і підтримується постійним ростом професійних навичок майбутніх фахівців» [1, с. 89].

Використання сучасного прикладного програмного забезпечення в умовах розвитку інформаційних та телекомунікаційних технологій в освітньому процесі університетів надає можливість значно підвищити якість підготовки майбутніх фахівців з інформаційно-телекомунікаційних технологій [1, с. 96].

В Україні передбачено забезпечення розвитку освіти в країні на основі нових прогресивних концепцій, запровадження в освітній процес новітніх інформаційних технологій та науково-методичних інновацій [7].

У сфері освіти базовими функціями держави є розробка стратегічної та тактичної мети, а також пріоритетів, дотримання соціальних цінностей, створення правових основ функціонування ринку освітніх послуг, гарантування високої якості освітніх послуг [5].

Рівень освіченості як інтенсивний чинник суттєво впливає на величину валового національного продукту й зумовлює соціально-економічний статус держави в сучасному суспільстві [17].

Темпи економічного зростання, на які «орієнтуються органи державної влади, в сучасних ринкових умовах формування управлінської вертикалі є значною мірою пов'язаним з реалізацією принципово нового підходу до створення адекватної перетворенням системи управління найважливішим сектором формування кадрового потенціалу високого рівня кваліфікації – сферою вищої професійної освіти» [15, с. 22].

Державне управління є основним способом реалізації суб'єктно-об'єктних відносин на державному рівні, де суб'єктом державного управління є система державної влади у вигляді спеціально утворених органів, а об'єктом державного управління є все суспільство [3, с. 166–167]. Багатоаспектним об'єктом управління є освіта, підоб'єктами керівного впливу в цьому контексті виступають освітні установи, освітні програми, освітній процес і його результати [14].

Як зазначає В. Філіппова, «структура підготовки фахівців за галузями знань повинна відповідати структурі зайнятості, тобто ринок освітніх послуг та ринок праці збалансовані, а зміни у структурі підготовки кадрів проходять відповідно до структурних зрушень економіки, зміни темпів і пропорцій ВВП, модернізації виробництва» [14, с. 52].

Наразі в системі освіти основними напрямками застосування в освітньому процесі комп'ютерних технологій є: освоєння інформаційних технологій з орієнтацією на подальше застосування в професійній діяльності; використання автоматизованих систем і комплексів, експертних систем і систем підтримки прийняття рішень; використання інформаційних технологій як дидактичного засобу для моделювання різних об'єктів і процесів тощо.

Студенти у процесі професійної підготовки оволодівають інтегрованими компетентностями, зокрема знаннями, використовуючи їх потім у непередбачуваних, нестандартних ситуаціях. «Зростає усвідомлення значення отриманих знань для досягнення професіоналізму в майбутній діяльності. Студенти здатні інтегрувати набуті теоретичні знання з психолого-педагогічних дисциплін з практичною діяльністю. Знання мають творчий, поліфункціональний характер, характеризуються системністю взаємозв'язків окремих предметних знань. Спостерігається розуміння механізмів вдосконалення професійної діяльності педагогічними методами, їх застосування до моделювання виробничих ситуацій і процесів» [2, с. 189].

Інформатизація професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій передбачає розроблення та застосування навчального забезпечення на основі інформаційних технологій із залученням технічних пристроїв, програмного забезпечення (зокрема, навчальних експертних систем, спрямованих на: вироблення рекомендацій для прийняття управлінських чи проектних рішень; розв'язування задач математичного моделювання в певній галузі; підвищення якості професійної підготовки та контролю знань тощо).

Як відомо, ключова особливість інформатизації освіти полягає в можливості самостійно здобувати необхідну інформацію, знання за допомогою автоматизованих освітніх систем. Інформаційні, інформаційно-комунікаційні технології (Information and Communication Technologies, ICT) – сукупність методів, виробничих процесів і програмно-технічних засобів, інтегрованих з метою збирання, обробки, зберігання, розповсюдження, відображення і використання інформації в інтересах її користувачів. Освітній процес майбутніх фахівців будується з використанням дистанційної форми навчання на базі Інтернет-технологій, упровадженням ІКТ та мультимедійних технологій і телекомунікаційних засобів тощо, що набуло особливої актуальності впродовж останнього року в умовах пандемії.

Застосування сучасних інформаційних технологій в управлінні освітнім процесом сприяє підвищенню якості професійної підготовки фахівців, моделюванню індивідуальної освітньої траєкторії кожного студента, що суттєво підвищує ефективність вищої освіти.

У цьому контексті доречно звернутися до «Положення про Національну освітню електронну платформу» [10], згідно з яким власником е-платформи є держава в особі МОН. Е-платформа є державною спеціалізованою освітньою інформаційно-телекомунікаційною системою, яка: включає в себе спеціальний інформаційний ресурс у мережі Інтернет, на якому у вільному доступі в повному обсязі розміщуються безкоштовні електронні версії підручників або е-підручники для здобуття повної загальної середньої освіти; забезпечує безоплатний і вільний доступ користувачів до інформації, що в ній міститься, відповідно до цього Положення. Електронна підтримка навчального процесу університету акумулює зміст освітнього процесу, електронний контент навчальних дисциплін, методи навчальної взаємодії викладачів і студентів, форми пізнавальної творчо-самостійної роботи, методи контролю та самоконтролю.

У «Положенні про Національну освітню електронну платформу» [10] зазначено, що основним функціональним призначенням е-платформи є: 1) електронна взаємодія користувачів е-платформи; 2) можливість взаємодії (інтероперабельність) з іншими інформаційно-телекомунікаційними системами, базами даних, інформаційними ресурсами, в тому числі системою електронної взаємодії державних електронних інформаційних ресурсів, відповідно до законодавства; 3) відбір, накопичення, зберігання, систематизацію, розміщення, поширення е-підручників, електронних освітніх ресурсів та сервісів, методичних,

дидактичних навчальних матеріалів, засобів оцінювання, дистанційних курсів тощо; 4) експертиза проектів е-підручників, їх відбору для подальшого забезпечення ними за державні кошти здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому законодавством; 5) експертиза електронних версій проектів підручників (інших, ніж е-підручники), їх конкурсного відбору для подальшого забезпечення ними за державні кошти здобувачів повної загальної середньої освіти та педагогічних працівників у порядку, встановленому законодавством; 6) можливість формування і реалізації учасниками освітнього процесу індивідуальної освітньої траєкторії та діяльності; 7) навчання і підвищення кваліфікації педагогічних працівників, зокрема з можливістю оцінювання навчальних досягнень і рівня педагогічної майстерності; 8) перелік освітніх інформаційних ресурсів, електронних баз даних, рекомендованих МОН, з наявністю посилань на них; 9) тематичне та поточне оцінювання відповідності результатів навчання здобувачів освіти обов'язковим результатам навчання, визначеним відповідним стандартом освіти та/або освітньою чи навчальною програмою; 10) розмежування доступу до е-підручників, електронних освітніх ресурсів і сервісів е-платформи залежно від категорії її користувачів; 11) комунікація між користувачем е-платформи, в тому числі надання відгуків про е-підручники, електронні освітні ресурси і сервіси е-платформи; 12) збирання визначених МОН даних щодо використання е-платформи, її складових та розміщеної на ній інформації; 13) можливість створення, ведення та використання реєстрів, баз даних відповідно до законодавства; 14) пошук та систематизацію відображення інформації за метаданими, що передбачено під час формування та функціонування е-платформи; 15) відповідність вимогам щодо інклюзивного освітнього середовища; 16) розширення функціональних можливостей під час формування та функціонування е-платформи [там само].

В умовах посиленого розвитку інформаційного суспільства державі необхідно зберегти важелі впливу на ситуацію, намагатися скоординувати дії різноманітних суб'єктів суспільства, що зацікавлені у розвитку інформаційного сектору економіки в країні. Головне завдання наразі – створити таке поєднання державного регулювання і ринкових механізмів, що призвело б до росту інформаційного сектору економіки та державного управління. Сьогодні настав період переосмислення діяльності органів, які забезпечують розвиток інформаційної сфери в Україні [9].

Звернемося до компетентностей, які формуються у фахівців спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології»: наприклад, інтегральна компетентність бакалавра з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій – здатність розв'язувати складні спеціалізовані задачі та практичні проблеми, що характеризуються комплексністю та невизначеністю умов, під час професійної діяльності в галузі автоматизації або у процесі навчання, що передбачає застосування теорій і методів галузі. Об'єктами вивчення та діяльності бакалаврів з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій є технічне, програмне, математичне, інформаційне й організаційне забезпечення систем автоматизації об'єктів і процесів у різних галузях діяльності з використанням сучасної мікропроцесорної та комп'ютерної техніки, спеціалізованого прикладного програмного забезпечення й інформаційних технологій.

Серед спеціальних компетентностей виокремлено: здатність застосовувати знання математики, в обсязі, необхідному для використання математичних методів для аналізу й синтезу систем автоматизації; здатність застосовувати методи системного аналізу, математичного моделювання, ідентифікації та числові методи для розроблення математичних моделей окремих елементів і систем автоматизації в цілому, для аналізу якості їхнього функціонування з використанням новітніх комп'ютерних технологій; здатність виконувати аналіз об'єктів автоматизації на основі знань про процеси, що в них відбуваються та застосовувати методи теорії автоматичного керування для дослідження, аналізу й синтезу систем автоматичного керування; здатність застосовувати знання фізики, електротехніки, електроніки і мікропроцесорної техніки, в обсязі, необхідному для розуміння процесів в системах автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологіях; здатність обґрунтовувати вибір технічних засобів автоматизації на основі розуміння принципів їхньої роботи аналізу їх властивостей, призначення і технічних характеристик з урахуванням вимог до системи автоматизації та експлуатаційних умов; налагоджувати технічні засоби автоматизації та системи керування; здатність обґрунтовувати вибір технічної структури й вміти розробляти прикладне програмне забезпечення для мікропроцесорних систем керування на базі локальних засобів автоматизації, промислових логічних контролерів та програмованих логічних матриць і сигнальних процесорів; здатність проектування систем автоматизації з врахуванням вимог відповідних норма-

тивно-правових документів та міжнародних стандартів; здатність використовувати для вирішення професійних завдань новітні технології в галузі автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій, зокрема, проектування багаторівневих систем керування, збору даних та їхнього архівування для формування бази даних параметрів процесу та їхньої візуалізації за допомогою засобів людино-машинного інтерфейсу; здатність вільно користуватись сучасними комп'ютерними та інформаційними технологіями для вирішення професійних завдань, програмувати та використовувати прикладні та спеціалізовані комп'ютерно-інтегровані середовища для вирішення задач автоматизації тощо.

Звісно, держава повинна забезпечувати моніторинг якості вищої освіти, в тому числі професійної підготовки майбутніх фахівців з автоматизації та комп'ютерно-інтегрованих технологій.

Висновки і пропозиції. Отже, державі у сфері вищої освіти належить функція законодавця, стейкхолдера якості освіти, головного інвестора; держава встановлює стандарти якості освіти й контролює дотримання їх. У контексті глобалізації та інформатизації проблема державного регулювання системи освіти й розвитку професійного потенціалу майбутніх фахівців дедалі актуалізується, що викликає необхідність пошуку нових і вдосконалення наявних механізмів державного управління освітніми підготовкою фахівців, у тому числі зі спеціальності 151 «Автоматизація та комп'ютерно-інтегровані технології». Це потребує розроблення нових методичних підходів до вирішення цього питання, що відкриває перспективи для подальших досліджень.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Гафіяк А., Мірошніченко А. Розробка складових комплексу забезпечення системи формування професійної компетентності фахівців з інформаційно-комунікаційних технологій. *Збірник наукових праць Національної академії прикордонної служби України. Серія: Педагогічні науки.* № 4(19). 2019. С. 86–101.
2. Горбатюк Р. М. Теоретичні основи моделювання системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів комп'ютерного профілю. *Збірник наукових праць.* 2012. Випуск 11. С. 184–190.
3. Державне управління : словник-довідник / уклад.: В. Д. Бакуменко, Д. О. Безносенко, І. М. Варзар, В. М. Князев, С. О. Кравченко, Л. Г. Штика. Київ : Вид-во УАДУ. 2002. 228 с.
4. Державне управління у сфері освіти : конспект лекцій з дисциплін нормативної частини магістерської програми за спеціальністю «Державне управління у сфері освіти» / авт. кол. : Н. Г. Протасова, С. В. Крисюк, Т. О. Лукіна та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. Київ : НАДУ, 2012. 60 с.

5. Кобець А. С. Роль держави у функціонуванні ринку освітніх послуг. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua>.
6. Національна доктрина розвитку освіти України у XXI столітті. *Освіта*. 2002. № 26. С. 2–4.
7. Національна стратегія розвитку освіти в Україні на період до 2021 року. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/344/2013>.
8. Нічуговська Л. І., Фомкіна О. Г. Економіка освіти в контексті глобалізації. *Постметодика*. 2007. № 1. С. 15–23.
9. Полякова Л. П. Державне управління інформаційно-освітнім середовищем інноваційних університетських комплексів : автореферат дис. ... докт. наук з державного управління. Донецьк, 2010. 40 с.
10. Про затвердження Положення про Національну освітню електронну платформу. Наказ МОН України від 22.05.2018 № 523. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0702-18>.
11. Про Стратегію державної кадрової політики на 2012–2020 роки : Указ Президента України від 01 лютого 2012 р. № 45/2012. URL: <http://www.president.gov.ua>.
12. Реформування освіти в Україні: державно-управлінський аспект : навч.-наук. вид. / Н. Г. Протасова, В. І. Луговий, Ю. О. Молчанова та ін. ; за заг. ред. Н. Г. Протасової. Київ ; Львів : НАДУ, 2012. 456 с.
13. Соловійов С. Г., Даниленко В. Г. Проблеми розвитку електронної демократії в умовах модернізації державного управління України. Київ : НАДУ, 2012. 68 с.
14. Філіппова В. Д. Специфіка державного регулювання в галузі освіти України. *Теоретичні та прикладні питання державотворення*. 2013. Вип. 12. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tppd_2013_12_12.
15. Швець Д. Є. Управління системою вищої освіти: регуляція і дерегуляція. *Гуманітарний вісник ЗДІА*. 2014. № 59. С. 22–33.
16. Knight, J. (2003). Updating the Definition of Internationalization. *International Higher Education*. 33. P. 1–3.
17. The Encyclopedia of Higher Education (2010). Pergamon Press. – Oxford, New York, Tokyo: First Edition: V. 1: National System of Higher Education, V. 2, 3: Analytical Perspectives, V. 4: Academic Disciplines and Indexes. P. 80–82.